

فرهنگ ادبیات فارسی

فرهنگ ادبیات فارسی. محمد شریفی. ویراستار محمدرضا جعفری. تهران: فرهنگ نشر نو و معین، ۱۳۸۷. ۱۶۸۳ ص. ۲۷۰۰۰۰ ریال.

فرهنگی درباره ادبیات فارسی به شیوه‌ای نوین شاید نخستین بار به دست مرحوم زهرا کیا (خانلری) تألیف شد. چاپ یکم این کتاب با عنوان راهنمای ادبیات فارسی در سال ۱۳۴۰ و ویراست دوم آن با عنوان فرهنگ ادبیات فارسی در سال

۱۳۴۸ توسط بنیاد فرهنگ ایران منتشر شد. سپس این کتاب در قطع جیبی و با عنوان فرهنگ ادبیات فارسی دری نیز منتشر شد. احتمالاً افزودن لفظ دری مخاطبان فارسی‌زبان افغانستان و تاجیکستان را در نظر داشته است. این فرهنگ حاوی شرح حال مشاهیر علم و ادب و فرهنگ ایران، توضیح مصطلحات ادبی، معرفی کتابها و... است. حوزه زمانی آن منحصر به ادبیات و فرهنگ کهن و کلاسیک ایران است و به طور انگشت شمار مدخلی درباره معاصران از جمله محمدعلی فروغی دارد. حجم مدخلهای این فرهنگ کوتاه است و اطلاعاتی اجمالی در هر مورد به خواننده می‌دهد. ولی هنوز هم پس از نیم قرن که از انتشار نخستین چاپ آن می‌گذرد، به ویژه برای دانش‌آموزان دبیرستان و دانشجویان تازه به دانشگاه رفته قابل استفاده است.

در طی چند دهه گذشته انتشار کتابهای مرجع در ایران شتاب گرفته و اکنون کارنامه نسبتاً پرکاری در این حوزه، به‌خصوص در زمینه ادبیات فارسی در برابرم قرار دارد. در زمینه‌های گوناگون ادبیات فارسی از واژگان و اصطلاحات و ضرب‌المثل‌ها گرفته تا کشف‌الابیات شاعران مختلف، اشارات و کنایات و تلمیحات و اساطیر، آثار مرجعی منتشر شده است. دوره چند جلدی دانشنامه ادب فارسی به ویراستاری حسن انوشه و دانشنامه زبان و ادب فارسی که نخستین جلد آن به ویراستاری استاد اسماعیل سعادت و توسط فرهنگستان زبان منتشر شده از جمله کوششهای قابل توجه در این حوزه‌اند. تازه‌ترین کتاب در این زمینه کتابی است با عنوان فرهنگ ادبیات فارسی که مشخصات آن در آغاز این گفتار ذکر شده است. دامنه شمول این فرهنگ ادبیات فارسی از کهن‌ترین روزگاران تا

زمان حاضر است، آن هم در تمام جنبه‌ها و زمینه‌ها. شرح حال نویسندگان و شاعران، خلاصه داستانها و منظومه‌های کهن، معرفی آثار ادبی، خلاصه ژمانها، نمایشنامه‌ها و داستانهای کوتاه مشهور فارسی، تلمیحات و اشارات ادبی، اساطیر و قصه‌های اسلامی، اصطلاحات تصوف و... مدخلهای این فرهنگ‌اند.

عرصه وسیع کتاب خواننده را به تحسین و شگفتی وامی‌دارد؛ به ویژه اینکه تألیفی فردی و نه گروهی است. ارائه خلاصه داستانها و ژمانها و نمایشنامه‌های فارسی کاری است که در

این میزان سابقه‌ای نداشته و زحمت حوصله‌سوزی برای مؤلف داشته است. چندین سال پیش آقای عزت‌الله فولادوند عنوان نقدی بر فرهنگ انگلیسی به فارسی تألیف ویراستار این فرهنگ، محمدرضا جعفری را «همتی مردانه در موسم عُسرت» گذارد. تصور می‌کنم این توصیف را درباره این کتاب نیز می‌توان به کار برد.

فرهنگ ادبیات فارسی کتابی است که انتشار آن را از سویی باید به مؤلف و ویراستار و ناشران آن و از سوی دیگر به خوانندگان فارسی زبان تبریک گفت. باید امیدوار بود که این کتاب مورد توجه و نقد جدی صاحب‌نظران قرار گیرد. من با این یادداشت کوتاه تنها خواستم خبر انتشار آن را بدهم و ورود آن را به عرصه منابع مرجع خیرمقدم بگویم.

فرخ امیرفریار

